

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

HOÀNG MINH HUỆ

THẾ GIỚI TRẺ THƠ TRONG SÁNG TÁC CỦA DẠ NGÂN

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã ngành: 8220121

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: TS. LÊ THỊ NGÂN

Thái Nguyên - 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận văn khoa học **Thế giới trẻ thơ trong sáng tác của Dạ Ngân** là kết quả nghiên cứu khoa học của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất cứ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 9 năm 2020

Tác giả luận văn

Hoàng Minh Huệ

LỜI CẢM ƠN

Bằng tất cả sự yêu mến và kính trọng, tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến cô giáo - TS. Lê Thị Ngân, người đã động viên, chỉ bảo, giúp đỡ tôi rất nhiều trong quá trình thực hiện luận văn.

Xin chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, Ban Chủ nhiệm khoa Báo chí truyền thông và Văn học, bộ phận Sau đại học - Phòng Đào tạo, Quản lý khoa học và Hợp tác quốc tế trường Đại học Khoa học Thái Nguyên, các thầy cô giáo ở Viện Văn học, trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên đã trực tiếp giảng dạy cho tôi trong suốt khóa học.

Cuối cùng, tôi xin bày tỏ lòng cảm ơn chân thành, sâu sắc đến gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Thái Nguyên, tháng 9 năm 2020

Tác giả luận văn

Hoàng Minh Huệ

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	3
4. Phạm vi nghiên cứu	6
5. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	7
6. Cấu trúc của luận văn:	7
7. Đóng góp của luận văn.....	8
CHƯƠNG 1 HÀNH TRÌNH SÁNG TẠO NGHỆ THUẬT VÀ MỐI QUAN TÂM ĐẾN TRẺ THƠ TRONG SÁNG TÁC CỦA DẠ NGÂN.....	9
1.1. Khái lược về truyện viết cho thiếu nhi	9
1.1.1. Sự hình thành và vận động của truyện viết cho thiếu nhi ở Việt Nam.....	9
1.1.2. Đặc trưng cơ bản của truyện viết cho thiếu nhi	11
1.2. Hành trình sáng tạo nghệ thuật và những vùng thẩm mỹ trong sáng tác của Dạ Ngân.....	13
1.2.1. Hành trình sáng tạo nghệ thuật của Dạ Ngân.	13
1.2.2. Vùng thẩm mỹ trong sáng tác của Dạ Ngân	17
CHƯƠNG 2. THẾ GIỚI TRẺ THƠ VỚI NHỮNG KHÚC XẠ CỦA HOÀN CẢNH SỐNG TRONG SÁNG TÁC CỦA DẠ NGÂN	28
2.1. Trẻ thơ với nếp nhà và miệt vườn sông nước.....	28
2.1.1. Nếp nhà thiêng liêng và những bài học phép tắc gia đình	28
2.1.2. Miệt vườn sông nước và tâm hồn lãng mạn trẻ thơ.....	37
2.2. Trẻ thơ trước ngọt ngào thị thành và những rạn nứt giá trị gia đình.....	47
2.2.1. Không gian thành thị với những tẻ ngắt và nhàm chán	47
2.2.2. Mối quan hệ gia đình rạn nứt và những vết thương khó lành trong tâm hồn trẻ thơ.....	54
CHƯƠNG 3 NHỮNG ĐẶC SẮC NGHỆ THUẬT LÀM NÊN THẾ GIỚI TRẺ THƠ TRONG SÁNG TÁC CỦA DẠ NGÂN	66
3.1. Nghệ thuật xây dựng nhân vật.....	66
3.1.1. Khái lược về nhân vật và nghệ thuật xây dựng nhân vật.....	66

3.1.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật	67
3.2. Nghệ thuật xây dựng kết cấu truyện	78
3.2.1. Kết cấu tuyến tính	78
3.2.2. Kết cấu đảo tuyến.....	80
3.2.3. Kết cấu lắp ghép.....	82
3.3. Nghệ thuật xây dựng tình huống truyện	86
3.3.1. Tình huống hành động	86
3.3.2. Tình huống tâm trạng.....	88
3.3.3. Tình huống nhận thức	89
TIÊU KẾT	91
KẾT LUẬN	92
TÀI LIỆU THAM KHẢO	95

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Nếu thơ ca mang đậm dấu ấn chủ quan của người sáng tạo thì truyện lại phản ánh đời sống của con người trong tính khách quan thông qua sự kiện, hành vi với một cách miêu tả và kể chuyện riêng biệt. Với truyện, ta có thể dễ dàng nhận thấy nhân vật đóng một vai trò vô cùng quan trọng. Nhân vật là phương tiện cơ bản giúp các nhà văn miêu tả các hiện tượng của đời sống xã hội. Vì vậy, trong nghiên cứu văn chương, nghiên cứu dưới góc độ nhân vật cũng được quan tâm chú ý. Qua tìm hiểu nhân vật, nhiều vấn đề về thể loại, về các trào lưu văn học, về đặc điểm của tác phẩm, phong cách của nhà văn... được sáng tỏ. Văn học đã qua nhân vật (chủ thể của tác phẩm) để mô hình hóa, tái hiện cuộc sống thực tại. Như thế khi chiêm lĩnh một tác phẩm văn học, ta không thể không tìm hiểu ở phương diện nhân vật.

1.2. Văn học viết cho thiếu nhi là một bộ phận thiết yếu không chỉ của nền văn học Việt Nam mà còn của cả nền văn học thế giới. Văn học thiếu nhi có ý nghĩa đặc biệt đối với đời sống văn hóa tinh thần của trẻ thơ bởi nó chính là nơi nuôi dưỡng tâm hồn và góp phần hình thành nhân cách cho trẻ. Ở Việt Nam, văn học viết cho thiếu nhi đã từng ghi dấu nhiều tác giả với những tác phẩm nổi tiếng: **Đế mèn phiêu lưu kí, Vừ A Dính** của Tô Hoài, **Cái tết của mèo con** của Nguyễn Đình Thi, **Hai đứa trẻ** của Thạch Lam, **Bức tranh của em gái tôi** của Tạ Duy Anh, **Chú bé có tài mở khóa** của Nguyễn Quang Thân, **Lá cờ thêu sáu chữ vàng** của Nguyễn Huy Tưởng, **Trước mùa mưa bão** của Trần Nhật Minh, **Những tia nắng đầu tiên** của Lê Phương Liên, **Kính vạn hoa** của Nguyễn Nhật Ánh, **Cuộc phiêu lưu của những con chữ, Miền xanh thẳm** của Trần Hoài Dương, **Bí mật hồ cá thần, Bầy chim chìa vôi** của Nguyễn Quang Thiều... Có thể thấy bằng sự gắn bó cùng tâm huyết và tình cảm của mình các nhà văn đã để lại những dấu ấn khó phai mờ trong tâm trí trẻ thơ nhiều thế hệ về một thế giới trong trẻo, thơ mộng đầy sức cuốn hút. Thế giới ấy như một món quà kì diệu, kích thích sự tìm tòi, khám phá đối với trẻ thơ. Tuy nhiên, trong bối cảnh xã hội và văn học hiện nay, văn học viết cho thiếu nhi vẫn chưa đáp ứng được nhu cầu của xã hội và chưa phát triển tương xứng với tiềm năng mà nó vốn có. Chính vì lẽ đó, văn học thiếu nhi đang là một khoảng

trống, một mảnh đất màu mỡ đầy tiềm năng mà các nhà văn đương đại cần khai phá và lấp đầy .

1.3. Dạ Ngân là một cây bút văn xuôi nữ đến từ miền Tây Nam Bộ, trưởng thành trong đội ngũ các tác giả xuất hiện sau năm 1975. Bắt đầu sáng tác từ những năm 1978, đến nay Dạ Ngân đã cho ra đời một số lượng tác phẩm khá lớn ở nhiều thể loại khác nhau: **Quãng đời âm áp** (1986), **Ngày của một đời** (1989), **Con chó và vụ ly hôn** (1990), **Miệt vườn xa lắm** (1992), **Mẹ mèo** (1992), **Cõi nhà** (1993), **Nhìn từ phía khác** (2002), **Gia đình bé mọn** (2005), **Tản mạn hồn quê** (2007), **Nước nguồn xuôi mãi** (2008), **Người yêu dấu và những truyện khác** (2017) ... Tác phẩm của Dạ Ngân tuy không gây được những tiếng vang lớn nhưng được giới phê bình đánh giá cao và luôn được bạn đọc hào hứng đón nhận dù ở lứa tuổi nào.

Bằng sự từng trải và với chất văn hồn hậu, tinh tế, phóng khoáng nhưng cũng cẩn trọng đến từng chi tiết, những sáng tác của Dạ Ngân thực sự đã tạo được một chỗ đứng vững vàng trong lòng độc giả. Đọc tác phẩm của Dạ Ngân người đọc dễ dàng nhận ra tình yêu mà nhà văn dành cho quê hương của mình đó là miệt vườn miền Tây đầy nắng, đầy gió đậm đà hương sắc, phong vị Nam bộ. Người đọc cũng có thể hình dung thế giới nhân vật phong phú, đa dạng cùng các mối quan hệ xã hội phức tạp, đa chiều trong mỗi sáng tác. Để rồi từ đó mỗi người sẽ tìm được sự yêu mến và đồng cảm riêng với thế giới nghệ thuật ấy.

Trong số lượng tác phẩm khá đồ sộ của mình, bên cạnh những trang viết dành cho những người phụ nữ, những người lính, người trí thức... nhà văn cũng không quên dành một phần không nhỏ những trang viết của mình cho nhân vật trẻ thơ. Những tác phẩm viết về trẻ thơ của Dạ Ngân tuy không nhiều nhưng mỗi trang văn viết về đề tài này của bà đều là những trang văn xúc động và để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng độc giả. Thực tế có rất nhiều người đã tìm hiểu về Dạ Ngân và các sáng tác của bà trên các bình diện như: Thi pháp, phong cách sáng tác, yếu tố tự truyện, thế giới nhân vật... Tuy nhiên, đến nay vẫn chưa có một công trình riêng biệt nào về thế giới trẻ thơ trong các tác phẩm của Dạ Ngân để từ đó có thể thấy rõ hơn phong cách nghệ thuật của nhà văn cũng như sự đóng góp của bà với nền văn học thiếu nhi nước nhà trong giai đoạn hiện nay.

Chính vì những lí do trên, tôi lựa chọn đề tài: “**Thế giới trẻ thơ trong sáng tác của Dạ Ngân**” làm đề tài nghiên cứu khoa học của mình.

2. Lịch sử vấn đề

Văn học Việt Nam sau 1975 đã ghi dấu một lớp nhà văn trẻ đầy tài năng và nhiệt huyết. Trong đó không thể không kể đến sự đóng góp của các nhà văn nữ, với những đột phá về phong cách đã mang đến cho bạn đọc những tác phẩm khá mới mẻ cả về nội dung và hình thức nghệ thuật.

Dạ Ngân là một nhà văn khá thành công ở các mảng truyện ngắn và tiểu thuyết. Sáng tác của bà đã được thời gian và công chúng khẳng định đó là: Giải nhì Tạp chí Văn nghệ Quân đội (1987), giải nhì truyện ngắn báo Tuổi trẻ TP HCM (1989), Giải nhất Hội nhà văn Hà Nội (2005), Giải thưởng Hội nhà văn Việt Nam (2006), ... Những giải thưởng này đã phần nào ghi nhận những đóng góp của Dạ Ngân với nền văn học nước nhà. Tuy nhiên, những nghiên cứu về sáng tác của Dạ Ngân vẫn ít ỏi, tản mạn chủ yếu là qua các bài viết ở dạng cảm nhận về một tập truyện ngắn hay một tiểu thuyết, các bài viết trên báo mạng, trên tạp chí hay được nghiên cứu lồng ghép với các sáng tác của những nhà văn khác.

Chu Huy khi đọc khi đọc truyện ngắn **Quăng đời âm áp** của Dạ Ngân đã nhận xét: *“Dù viết về đề tài nào đi nữa, Dạ Ngân đều hướng người đọc tìm đến cội nguồn trực tiếp hoặc gián tiếp, từ những tình cảm trong sáng, mãnh liệt, từ những nền tảng tư tưởng không bao giờ mờ phai của những năm chiến tranh giải phóng đầy hi sinh gian khổ mà rất đổi hào hùng”*. [33]

Cũng nhận xét về truyện ngắn này, tác giả Nguyễn Hoàng Sơn với bài viết **Duyên văn (Dạ Ngân, Nguyễn Quang Thân – hai mươi năm tình yêu và tác phẩm)** cũng đã có nhận xét rất sâu sắc: *“Tôi đọc truyện ngắn **Quăng đời âm áp** của Dạ Ngân từ hồi nó mới xuất hiện trên báo Văn nghệ. Đọc mà ngạc nhiên vì một cây bút ở tít tắp một vùng quê Nam Bộ nào đó mà có được một truyện ngắn chững chạc như vậy, chững chạc từ cốt truyện đến giọng điệu, câu chữ. Truyện ngắn này báo hiệu một cây bút giàu nữ tính, có khả năng đi vào những tình huống phức tạp trong đời sống tinh thần của nhân vật”*.

[67]

Khi nói về tập truyện ngắn **Con chó và vụ ly hôn** (1990) của Dạ Ngân, Nhà văn Ngô Ngọc Bội đã nhận xét : *“Văn của Dạ Ngân lắng đọng, vừa ám áp đôn hậu, vừa dừ dằn cay đắng rất Nam Bộ, để rồi hương tới cái thiện... Cái mạnh nhất, quý nhất của Dạ Ngân là nghệ thuật khắc họa, cách nhìn của chị góc cạnh. Khai thác tâm lý nhân vật, tình tiết, chi tiết và sử dụng ngôn ngữ thật tài hoa”*. [81]

Trong bài viết **Bức tranh lịch sử của người mở cõi phương Nam**, Nhà văn Tô Hoài đã nhận xét về tác phẩm **Miệt vườn xa lắm** của Dạ Ngân: *“Đọc **Miệt vườn xa lắm**, mỗi đoạn, mỗi chữ dường như tôi lẫn lộn những làng mạc và vườn tược ven sông trong trang sách và trong kỷ niệm của tôi, những câu hò không phân biệt được xưa kia hay chỉ mới đây.”* [29]

Tác giả Mai Quỳnh trong bài viết **Nhà văn Dạ Ngân “đua đường trường” với truyện ngắn** thì nhận định: *“Chất trí tuệ, tự biện trong mỗi truyện đều mỗi lúc một giàu thêm. Nhờ vậy, đôi khi cốt truyện thật đơn giản mà người đọc vẫn bị cuốn hút, vẫn gọi ra những suy nghĩ, trăn trở. Ở truyện nào ta cũng gặp những điều mới mẻ.”* [66]

Trong bài viết **4 lời bình về Gia đình bé mọn của Dạ Ngân**, tác giả Hoài Nam nhận xét: *“Một lần nữa người ta lại thấy ở Dạ Ngân những phẩm chất từng làm nên thế mạnh ngòi bút của bà: sự cẩn trọng và tinh tế trong câu chữ; khả năng kết hợp nhuần nhuyễn giữa mỹ văn và ngôn ngữ đời thường của người Nam Bộ; sự sắc sảo trong phác họa nhân vật bằng một vài chi tiết đắt giá, nhanh gọn; và sau cùng là một cái nhìn - dù với sự phê phán - những vẫn luôn đôn hậu.”* [39]

Tác giả Tuy Hoà trong bài viết **Nhà văn Dạ Ngân giữa nước nguồn xuôi mãi** đưa ra nhận định: *“Ngón nghề của nhà văn Dạ Ngân trong tập **Nước nguồn xuôi mãi** là khơi dậy những mẩu chuyện be bé và luận giải thấu đáo tâm trạng cá thể giữa xô đẩy thời đại đang cưu mang chúng ta....”*. [28]

Cũng trong bài viết này, nói về những chuyển biến trong bút pháp của Dạ Ngân, tác giả Tuy Hoà cũng khẳng định : *“Truyện ngắn Dạ Ngân không phải đọc để nắm bắt cuộc sống mà đọc để nghĩ ngợi cuộc sống. Không còn một Dạ Ngân nao nức xông thẳng vào những xung đột nhân tình, mà là một Dạ Ngân xao xác thương lượng với những*

quan hệ xã hội. *Nước nguồn xuôi mãi* nôn nao nhìn vào những góc khuất chứa đựng nhiều bất an nhưng lúc nào cũng phải cố nương nhẹ đi, để khỏi tổn thương, để đỡ già y vò, để bớt day dứt” [28].

Ngoài ra còn có một số bài viết trên các trang báo mạng viết về Dạ Ngân cũng như các sáng tác của bà như: *Nhà văn Dạ Ngân – những lời tự thú chân thật* (24/07/2007 – Tạp chí Đẹp), *Nhà văn Dạ Ngân: người đàn bà mang dấu chấm thiên di* (7/11/2007 – Báo An ninh), *Nguyễn Quang Thân – người yêu dấu của Dạ Ngân* (5/3/2017 – Báo Tiền phong), *Nhà văn Dạ Ngân – lặng lẽ trước mùa xuân* (17/2/2018 – Báo Đại đoàn kết) ...

Những năm gần đây đã có một số luận văn thạc sĩ viết về đặc điểm sáng tác, phong cách nghệ thuật, thế giới nhân vật, yếu tố tự truyện ... trong sáng tác của Dạ Ngân đó là: *Sáng tác của Dạ Ngân* (2006, Cao Thị Huệ - Trường Đại học Sư phạm Hà Nội), *Phong cách truyện ngắn Dạ Ngân* (2009, Hoàng Thị Kim Cúc - Đại học Vinh), *Đặc điểm văn xuôi nghệ thuật Dạ Ngân* (2011, Dương Thế Thuật – ĐHSP thành phố Hồ Chí Minh), *Nghệ thuật truyện ngắn Dạ Ngân* (2013, Nguyễn Văn Tân – Đại học sư phạm 2), *Thế giới nghệ thuật trong truyện ngắn Dạ Ngân* (2014, Đặng Thị Cúc – Đại học khoa học xã hội và nhân văn – Đại học quốc gia), *Yếu tố tự truyện trong Gia đình bé mọn (Dạ Ngân) và Tiên đình (Đoàn Lê)* (2018, Phạm Thị Nhung - Đại học khoa học - Đại học Thái nguyên), *Tự truyện văn học trường hợp Gia đình bé mọn của Dạ Ngân* (2018, Lương Thị Dung – Đại học sư phạm – Đại học Thái Nguyên)...

Có thể thấy, thời điểm hiện tại chưa có một công trình nghiên cứu chuyên biệt nào nghiên cứu một cách đầy đủ và hệ thống về các tác phẩm viết về thiếu nhi của Dạ Ngân. Tuy nhiên, những nhận định của các nhà phê bình và những công trình nghiên cứu của những người đi trước sẽ là những gợi ý quý báu và giúp tôi có thêm nhiều góc nhìn về sáng tác của Dạ Ngân. Từ đó có thể khảo sát một cách có hệ thống về những tác phẩm viết về thiếu nhi cũng như những tác phẩm có liên quan tới trẻ thơ của nhà văn để thấy được những đóng góp của bà đối với văn học viết cho thiếu nhi nói riêng và với nền văn học hiện đại Việt Nam nói chung.